

V. ДОДАТКИ, ПОВІДОМЛЕННЯ, НАУКОВЕ ЖИТТЯ

XVII ЧИТАННЯ, ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ЗАСНОВНИКА ЛЬВІВСЬКО-ВАРШАВСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ К. ТВАРДОВСЬКОГО

© Петрушенко В., 2005

11 лютого 2005 року, як завжди, у фіксовану дату – дату смерті К. Твардовського у Львові відбулись чергові Читання, присвячені його пам'яті. Наукова конференція проводилась з ініціативи кафедри філософії Національного університету “Львівська політехніка”, а співорганізаторами її виступили кафедра філософії та економіки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Львівська філософська спілка, Інститут післядипломної педагогічної освіти та (згідно з існуючою угодою про міжнародну співпрацю) Інститут філософії Лодзінського університету (Польща). Проходили Читання у конференц-залі ЛНМУ. Ці Читання, як і попередні, проводяться у двох сесіях: зимовій (меморіальній) та літній (теоретико-методологічній). У програму зимової сесії вписалось 62 доповідачі, що представляли вузи та інші наукові заклади м. Львова, Луцька, Вінниці, Одеси, Дрогобича, Івано-Франківська, а також науковці із Польщі (м. Люблін, Зелена Гура, Замосць). Безпосередньо в роботі Читань взяло участь 40 осіб, а оскільки конференція відбувалась один день, то виступили із повідомленнями 23 особи (чотири представники Республіки Польща). Досвід цьогорічних Читань змусив їх організаторів замислитись над їх форматом у майбутньому. Вийшло так, що проф. Р. Палач із м. Зелена Гура, запрошений до участі в конференції працівниками Інституту післядипломної педагогічної освіти та заздалегідь не ознайомлений із форматом її проведення, відмовився від свого виступу, оскільки час, встановлений Оргкомітетом для виголошення виступів та повідомлень, його не влаштував. Обговорення цього питання із учасниками та гостями конференції засвідчило, що більшість із них схильна проводити Читання в одну сесію, проте протягом 2–3-х днів із розподілом учасників конференції на кілька предметних секцій залежно від тем доповідей.

Відкрив Читання проф. В. Петрушенко, який коротко охарактеризував традицію їх проведення, особливості цьогорічних Читань, представив учасникам гостей конференції.

Розпочав наукову роботу Читань **В. Возняк**, проф., зав. відділення філософії Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. В своєму повідомленні на тему “Розсудок і розум як пізнавальні здатності” він наголосив на тому, що ототожнення розсудку і розуму приводить до небажаних наслідків у практиці життя: ототожнення моралі та моральності, ідеології та теорії. Віддаючи належне ролі розсудку в пізнанні, доповідач підкреслив, що розум має орієнтацію на ціле, а розсудок – на мету. Втрата цілісної орієнтації особливо негативно позначається на процесах виховання та освіти. Майстерність педагога повинна проявлятися не в здатності вирішувати ситуації освітньо-виховного процесу, а бачити цей процес в контексті вихідних цінностей людського буття.

Проф. **В. Петрушенко** в повідомленні на тему “Трансцендентне як умова мислення” провів кілька принципових, на думку автора, положень: а) свідомість із її унікальними властивостями піддається осмисленню тільки через припущення її зв'язку із трансцендентним; цей зв'язок найяскравіше проявляється у мисленні; б) ми живемо в такий час, коли трансцендентне ховається за іманентним; це є час колажів та перформенсів; злегка освічена людина сьогодні може написати роман, сценарій, картину; в) але – “все это были подобья” (Б. Пастернак), і це навіть не приховується, оскільки йдеться лише про самовираження; г) ми, таким чином, здебільшого не мислимо, а оперуємо засобами заповнення горизонту нашого погляду, бо мислення – це за суттю “про-из-ведение”, тобто демонстрація через посередництво виведення із трансцендентного.

Пані **Ева Кузьма** (м. Замосць, Польща) у рефераті *“Значення пізнання істини для життя людини у роздумах К. Твардовського”* достатньо докладно зупинилась на питанні про основні різновиди та прояви істини, що їх виділяв К. Твардовський. Для нього істина поставала як істинне судження, тому він приділив багато уваги аналізу суджень. Зокрема, йшлося про співвідношення формальних, матеріальних та моральних суджень у їх відношенні до істини. У повідомленні були позначені моменти єдності та відмінності у поглядах К. Твардовського та А. Тарського, був також зроблений наголос на тому, що для К. Твардовського істина повинна завжди сприяти вдосконаленню індивіда та суспільства.

Наступний доповідач, доц. **С. Симоненко** подав повідомлення на тему *“Деякі парадокси пізнання явищ культури”*. Відштовхуючись від тези про те, що вихідні феномени культури не підлягають раціональним визначенням, він зосередив увагу на складнощях співвідношення сучасної філософії із проблемами становлення та діяльності людської особистості. Усе повідомлення було пронизане переконанням автора в тому, що реальні події життя певної конкретної людини, її справжні життєві переживання важать набагато більше, ніж вишукані вигадки постмодерністів. Проте філософія ще не знайшла свого шляху до конкретної сучасної людини.

Л. Федорів, студент-випускник філософського відділення ДДПУ ім. Івана Франка, спробував експлікувати тему *“Екзистенціальний вимір феномену пізнання”*. Наголос був зроблений на тому, що пізнання є особливою, специфічно людською формою відношення до дійсності. Тому вилучити із процесу пізнання та його результатів присутність людини в тих чи інших її екзистенціальних характеристиках неможливо. Йдеться про своєрідний людиноцентризм пізнання, про його формальні та мовні засоби, про необхідність та особливості людського спілкування. В останньому моменті доповідач послався на тезу Гумбольда про те, що людині варто виголошувати промову навіть тоді, коли вона позбавлена слухачів.

Пан **Т. Мроз** (м. Зелена Гура, Польща) у повідомленні, що розглядає невідоме ще науці та непроаналізоване листування К. Твардовського та В. Лютославського, відзначив тема-

тику та особливості цього листування. Зокрема, йшлося про те, що Лютославський був одним із перших філософів Польщі, який зауважив обдарованість Твардовського. Попри те, що вони мали досить відмінні філософські спрямування: Твардовський був прихильником аналітичної філософії, а Лютославський презентував так званий месіанський романтизм, – вони тривалий час високо цінували досягнення та підтримували один одного.

Доц. **В. Маринюк** у повідомленні *“Позанаукові форми осягнення дійсності в епістемології”* звернув увагу на те, що сучасна наука позбулась претензій на відкритість істини: досить велика кількість фактів життя, а також і тих непояснюваних фактів, з якими стикаються науковці, свідчить про те, що дійсність не можна звести до феноменів, описаних класичною наукою. Цей момент особливо яскраво засвідчується медичною практикою, коли співпереживання лікаря чи близької людини із хворими діє на останніх ефективніше за ліки. Доповідач наголосив на тому, що сьогодні є поширеною думка про особливого роду взаємодії, які пронизують космос і які не вписуються у традиційні наукові постулати; завдання філософії полягає в тому, щоб сприяти відходу від невинуватого консерватизму у пізнанні.

У повідомленні *“Взаємозв'язок етики і пізнання”* **І. Карівець** стверджував, що людський інтелект у пізнавальній діяльності може діяти виправдано та ефективно тільки тоді, коли він знає свої межі. А такими постають норми та ідеали етики. Сьогодні етика і гносеологія не шукають спільних точок зору. Це веде до роз'єднаності між теорією і практикою, а також приводить до втрат у вихованні.

Пан **В. Заремба** (м. Люблін, Польща) подав повідомлення на тему *“Зауваження щодо тлумачення наукового пізнання Лукасевичем”*, в якому наблизив погляди Лукасевича до еволюційної епістемології: метою науки, за Лукасевичем, постає не істина, а створення численних теорій, що уможлилювали б покращувати наші уявлення про дійсність та входити із нею в оптимальніші взаємини. Певною мірою, погоджуючись із Тарським, Лукасевич вважав, що повний цикл наукового пізнання починається із нагромадження фактів, яке змушує включити у дію конструктивне розумування. Таким чином, наука постає видом творчості.

Доц. **Г. Сігунов** у повідомленні *“Етичні проблеми наукової творчості”* приділив увагу явищу плагіату, подавши його різновиди (пряма крадіжка текстів, приховане цитування, актуалізація забутого, використання службового становища). Це повідомлення викликало полеміку, в ході якої згадувались такі форми використання набутого знання, як філіація ідей, як належність до певної наукової школи чи традиції, інтерпретація через використання іншого контексту тощо.

Пан **Р. Личек** (м. Люблін, Польща) у повідомленні *“Філософія науки проф. І. Домбської”* відзначив особливості змісту терміна “філософія науки”: у вузькому значенні – це логіка науки, у ширшому – гносеологія, етика, онтологія. Домбська обрала ширший підхід, роблячи наголос на мові науки та водночас підкреслюючи, що оператори науки, тобто усі ті засоби інтелектуальної діяльності, що беруть участь у формуванні знання, – це не тільки мова. Окрім мови, І. Домбська приділила значну увагу ролі моделей у науковому пізнанні, розробивши їх класифікацію. В 60–ті роки ХХ ст. увага дослідниці була спрямована на аналіз “протокольних суджень”. В питанні про істинність наукових теорій – вважала за необхідне звертатись до поняття цінностей.

Доц. **Б. Домбровський** у повідомленні *“Поняття смислу з точки зору семіотики”* пов’язав розуміння смислу виразу з реакцією на нього. Він стверджував, що у реакції віддзеркалений образ, який виникає у свідомості реципієнта при сприйнятті виразу. Цей образ є цілісним і зв’язок його частин обумовлений смислом. Однак реакція за допомогою мовних засобів часто не є задовільною, оскільки у вислові використовуються поняття, в яких реалізується парадигма елемент – сукупність (зміст та обсяг), а не частина – ціле. Мовною конструкцією, яка втілює парадигму частини та цілого, є дескрипція. Мінімальною одиницею естетичних знаків вираження цілісного образу є символ. Смысл символу не може бути розкритий остаточно, оскільки його частини надзвичайно тісно пов’язані і під час їх аналізу символ як цілісність розпадається на складові. Це означає, що смисл може бути явлений лише частково, а як цілісність він є метафізичною сутністю.

Е. Єленевський спробував виділити засади проведення класифікації видів мистецької діяльності у повідомленні *“Антрополого-соціальний підхід до пізнання типології художньої творчості”*. Він відзначив, що антрополого-соціальний підхід постає цінним у пізнанні художньої творчості внаслідок повноти охоплення останньої, а також тому, що при його використанні на перший план виходить явище сутнісних сил людини, що розгортаються в соціальному просторі людської життєдіяльності. Цей підхід корисний також тим, що він може бути покладений в основу типології видів мистецтва. В такому разі він повинен враховувати не тільки і не стільки способи здійснення творчості, скільки її функції в контексті основних екзистенціальних потреб людини.

Доц. **О. Петрушенко** подала повідомлення на тему *“Пізнавальний вимір утопії”*. Вона привернула увагу до зв’язку утопії як специфічного інтелектуального утворення із філософським раціоналізмом. Хоча феномен утопії досить часто пов’язується із емоційно-чуттєвим освоєнням дійсності, сам факт її розквіту в епоху Нового часу, а також більш уважне дослідження способів конструювання утопічної реальності свідчить про наявність в ній прихованих раціоналістських орієнтацій. Наприклад, саме те, що відповідає вимогам розуму, вважається найбільш істинним і дійсним. Означений зв’язок утопії та раціоналізму прояснює, з одного боку, конструктивні межі раціоналізму, а, з іншого, – приховані прагнення людини за допомогою раціональних засобів виявити приховані чинники своїх соціальних уподобань.

Доц. **Ю. Шадських** виступив з темою *“Мудрість як предмет філософської рефлексії”*. Згідно з його твердженням, мудрість – це є морально санкціонований розум. Мудрість не вичерпується пізнанням істини, а потребує й “життя в істині”. Але вона й не є міфологемою чи позатеоретичною формою знання і мислення. Мудрість – це суттєве екзистенціальне знання, які людина створює і реалізує за законами істини, добра й краси. Існує три види мудрості: “Софія” (божественна мудрість), філософська мудрість та життєва мудрість; усі вони певною мірою корелюються між собою, оскільки передбачають перебування

носія мудрості в онтологічній, пізнавальній та екзистенціальній повноті.

А. Гнатишин (м. Дрогобич) виступив із повідомленням *“Епістемологічні пошуки Св. Августина”*, в якому, виходячи із розуміння Августином складових душі, особливо наголосив на ролі внутрішнього зусилля (воління) у його епістемологічних роздумах. Саме воля активізує пам’ять, яка постає умовою єдності душі та особистості, саме воля спрямовує вістря інтелектуальної уваги, поза якою пізнання не відбувається.

О. Левкова виступила з повідомленням на тему *“Евристичний потенціал порівняльного аналізу політичних культур Білорусі, Росії, України: журналістикознавчий аспект”*. У повідомленні експліковано евристичну роль компаративістського аналізу політичних культур перехідних суспільств (на прикладі Білорусі, Росії та України) шляхом вивчення матеріалів політичних публіцистів. Наведено приклади успішного застосування методу для дослідження елементів політичної культури в сучасних журналістикознавчих та політологічних дослідженнях. Авторка обґрунтовує роль ЗМІ загалом та матеріалів політичних публіцистів трьох країн зокрема, у формуванні світоглядних орієнтацій людини.

А. Дякович (м. Дрогобич) у повідомленні *“Погляди Ф. Ніцше щодо пізнання”* звернув увагу на прагнення Ф. Ніцше заперечити нежиттєві, на його думку, ідеали та цінності класичної культури. Звідси випливали й найважливіші думки про пізнання: воно повинно зміцнювати потенціал життя, бути у єдності із ціннісним відношенням до дійсності, виводити людину на нові обрії світобачення.

В. Уханкіна (м. Дрогобич) у повідомленні *“Духовність як смисложиттєва цінність у екзистенціальному вимірі пізнання”* доводила, що духовність насамперед постає універсумом цінностей і смислів, співзвучністю Я і світу. Тому вона передбачає не відсторонення від дійсності, а інтеграцію із нею на тих засадах, які сформовані духовною діяльністю людини на основі пізнання та прагнення до вищих ідеалів.

Н. Бачко (м. Дрогобич) виголосила повідомлення на тему *“Проблема пізнання в контексті комунікації”*, в якому спробувала розвести комунікацію як передавання інформа-

ції та комунікацію як людську причетність до осяяного розумом бачення світу. На її думку, саме ідейно-змістова ініціатива постає найважливішою складовою людської пізнавальної комунікації, а тому в процесі її здійснення люди не просто обмінюються знаннями, а прилучаються до людського, соціально-культурного виміру дійсності.

А. Созанський у повідомленні *“Вплив пізнання на формування особистості молодого спеціаліста”* намагався пояснити, якою мірою наукове пізнання та наукова діяльність впливають на особистісні якості людини. Наголос був зроблений на необхідності постійної взаємодії між частково-науковими та гуманітарними знаннями.

Я. Дубров поділився своїми враженнями від безпосередньої участі в політичних подіях грудня 2004 р. (*“Помаранчева революція”*), де, на його думку, проявились як психічні чинники масових людських дій, так і психоінформативні та метафізичні.

В. Петрушенко, підводячи підсумки Читань, подякував усім присутнім за участь у них, підкреслив той факт, що пізнання на конференції розглядалось переважно в соціально-культурному та екзистенціальному аспектах. Він запросив учасників Читань взяти участь у їх літній сесії, підготувати наукові статті до фахової збірки.

Деякі учасники Читань подали до Оргкомітету тези своїх повідомлень.

Проф. **В. Ратников** (м. Вінниця): повідомлення *“Епістемологічний образ сучасного природознавства та його трансформації”*. Стверджується, що одним із завдань епістемології є формування її цілісного образу, що надавав би можливість визначати як ознаки науковості знання, так і суттєві ознаки наукової раціональності. Остання розуміється як: а) відповідність знання критеріям науковості; б) можливість його використання для отримання наукових методів та засобів. Оскільки наукова раціональність має історичний характер, то витоки її змін слід шукати як у науці, так і в філософії, що орієнтується на зміни в сучасній духовній культурі. Взаємодія цих чинників приводить до змін у епістемологічному образі сучасної науки в напрямку оновлення критеріїв наукової раціональності у бік її лібералізації.

Проф. **Е. Семенюк** (м. Львів): повідомлення на тему *“Пізнання та інформація в системі адаптаційних механізмів людини і суспільства”*. У ньому зазначається, що з часів становлення людини і соціуму найважливішим засобом їх адаптації до світу є пізнання дійсності. Ця обставина онтологічно проявляється одночасно у двох аспектах – особистісному (фізіологічно-психічному) та соціальному. Автор повідомлення наголошує, що уся історія цивілізації є послідовним розгортанням та вдосконаленням системи адаптаційних механізмів людини і суспільства.

С. Станіславчук (Військовий інститут при НУ “Львівська політехніка”): повідомлення на тему *“Особливості пізнання соціальних аспектів військової діяльності”*. Зазначається, що наукове пізнання військової діяльності є достатньо обмеженим внаслідок існування військової таємниці. Багато аспектів цієї діяльності досліджується “закритими” військово-науковими підрозділами. За умов трансформації українського суспільства важливого значення набуває вивчення соціальних функцій збройних сил, їх соціального складу, впливу на процеси суспільного життя та соціальні відношення. Такого роду пізнання на сьогодні проводити складно, оскільки тут відсутні традиції та воно стикається із соціальними інтересами. Тут повинні бути задіяні пізнавальні засоби соціальної філософії, бо саме вони, надаючи найбільш загальні орієнтири в сфері соціального, можуть забезпечити надійну методологічну базу для отримання достовірних наукових результатів.

З. Макаров (м. Вінниця): тема *“Стохастичність: онтологічний та епістемологічний аспекти”*. Поняття стохастичності може мати кілька варіантів його визначення. Один із поширених варіантів подає його як синонім випадковості, інші дещо змінюють це вихідне значення. В онтологічному аспекті стохастичність може розглядатись в контексті концепцій детермінізму, де вона постає як складна випадковість, як концептуалізована версія розвитку наукових уявлень про випадковість. В епістемологічному аспекті стохастичність – це насамперед пізнавальний засіб, за допомогою якого сучасна наука виявляється спроможною описувати нові, незвичні феномени. До понять, близьких до стохастичності, слід віднести “хаос”, “флуктуацію” тощо.

Доц. **М. Скалецький**: тема повідомлення *“Виховання патріотизму – важлива складова педагогічного процесу у вищій школі”*. Стверджується, що знання задля того, щоб бути засвоєними людиною, повинні пройти через почуття, емоції, переконання. Тому в процесі засвоєння знань потрібно дбати не лише про надбання студентами фахових якостей, а й про виховання їх певної життєвої позиції. Сучасній Україні потрібні люди ініціативні, здатні жити і діяти не задля обмежених цілей, а задля історичної перспективи. Органічною складовою виховного процесу постає виховання патріотизму, поза яким важко сформулювати стимули до плідної громадської діяльності.

А. Теклюк (м. Вінниця): тема *“Астрологічна і наукова раціональність: спільне і відмінне”*. Астрологія, яку Луїс Хамон визначає як науку, що вивчає вплив небесних тіл (Сонця, Місяця, планет) на долю людини, є таким видом позанаукового знання, який, на думку автора, знаходиться найближче до науки з огляду на такі міркування. В основі астрології лежать певні уявлення про фізичну будову Всесвіту, в ній наявний приріст емпіричного та теоретичного знання, використовуються досить складні та різноманітні математичні розрахунки. Але астрологічні побудови складаються із двох етапів: астрономічного (коли знаходяться та вимірюються параметри розташування небесних тіл) та астрологічного (коли астрономічні дані піддаються інтерпретації на основі астрологічних гіпотез).

Доц. **М. Скринник**: повідомлення на тему *“Пізнавальний аспект особистісної самоідентифікації”*. Самоідентифікація як ставлення до світу ідей, речей та людей поляризує відношення “Я – світ” на сукупність опозицій: “я – інший” “свій – чужий”, “ми – вони”. У центрі мовного поля смислів та символів, на якому висвітлюються та вирішуються ці опозиції, знаходиться індивідуальне “Я”, що виражає ієрархію уподобань та відбору. Саме до відбору має відношення пізнання: за П. Рікьора, мовний, нарративний, практичний та морально-етичний виміри самоідентифікації є раціонально-вольовими акціями індивіда. Проте П. Рікьор оминає її ціннісно-емоційний вимір, який докладно проаналізований М. Шелером, за яким цінності не утворюються шляхом абстрагувань, тобто вони не є поняттям.

Н. Жукова: повідомлення *“Особливості трактування соціального пізнання Б. Кістяківським”*. Звернення Б. Кістяківського до методології соціального пізнання зумовлене його прагненням відшукати для нього наукову основу та виявити логіку соціально-культурних процесів. На цьому шляху він піддав порівняльному аналізу підходи до соціального прагматизму, позитивізму, марксизму, неокантіанства, філософії життя. Врешті, на думку Б. Кістяківського, лише рішучий методологічний (та гносеологічний) плюралізм може надати необхідні теоретичні передумови для дослідження людського духу. Цей плюралізм не виключає монізму у кінцевому синтезі.

Л. Фльорко: повідомлення *“Пізнавальний елемент феномену екзистенціальної самотності”*. Поставлені екзистенціалізмом та філософією життя проблеми людської самотності та відчуженості актуалізувались на початку ХХІ ст. внаслідок зростання динаміки цивілізаційних процесів та вестернізації культури. На побутовому рівні самотність постає як ізоляваність людини від світу, її замкнутість, депресія, соціальна пасивність тощо, крайнім виразом яких може бути самогубство. В екзистенціальному ж плані самотність може бути окреслена дещо інакше, особливо із урахуванням її пізнавального елемента: завдяки їй людина має можливості для самозаглиблення, самоідентифікації. На відміну від соціальної самотності останній її варіант стосується смислового наповнення життя, збереження своєї унікальності та самості.

В. Поліщук: повідомлення *“Пізнання як пізнавання та впізнавання”*. У філософському смислі пізнання завжди є актом, в якому “щось пізнається як щось.” Наприклад, можна сказати: “Я пізнав його як добру людину”. Хто не знає, що є добро і що добро є, той ніколи не зможе пізнати когось як добру людину. В пізнанні, таким чином, завжди міститься пізнавання і впізнавання. Пізнання є також і процесом, і результатом пізнавання та впізнавання.

О. Чурсінова: повідомлення *“Гносеологічні аспекти науки і техніки”*. Гносеологічний аналіз особливостей сучасної науки і техніки стає однією з головних умов розуміння стану сучасного суспільства. Наукове пізнання підпорядковує світ людині теоретично, тобто за

допомогою пізнавальної активності створює теоретичну картину дійсності, а техніка – інструментально. Але і наукове пізнання має свою технічну сторону, яка проявляється в алгоритмах пізнання, в приладах та засобах пізнання. Тому наукове пізнання та технічна діяльність поєднуються між собою не лише у практичному освоєнні світу, а й в гносеологічному плані.

О. Грабовська: повідомлення *“Інтегральна теорія пізнання П. Сорокіна”*. З численних модусів буття Сорокін виділяє три найважливіші форми диференціації: емпірично-чуттєву, раціонально-розумову та надчуттєво-надраціональну. Істина, отримана за допомогою інтегрального поєднання усіх трьох каналів пізнання – чуттів, розуму та інтуїції, – є повнішою та ціннішою, ніж та, яка отримана через один із цих каналів. В такій ситуації усі три канали пізнання контролюють та доповнюють один одного, а знання про дійсність отримується не лише від вчених та мислителів, а й від видатних релігійних та моральних особистостей та діячів мистецтва. Сорокін зауважує, що найбільші відкриття та винаходи людства були зроблені, головним чином, в моменти “божественного натхнення” за допомогою раціонального мислення, спостереження та експерименту.

Доц. **І. Мисловська:** повідомлення *“Економічне пізнання – основа формування економічного типу мислення”*. В сучасних умовах переходу України до ринкової системи економіки для нашого суспільства постає важливе завдання: сформувати у молодого покоління новий тип економічного мислення. Це завдання частково реалізується через економічне пізнання та економічну освіту. Кожна людина, дбаючи про добробут, щоденно протягом усього життя робить економічний вибір, приймає певні економічні рішення і відповідає за їх наслідки. Тому для студентів економічні знання стають важливою життєвою і пізнавальною потребою.

Доц. **З. Тіменик:** повідомлення *“Митрополит Іларіон Огієнко про особливості вияву релігійної свідомості в суспільно-політичному бутті нації”*. Релігійна свідомість з її своєрідним темпоритмом вияву має складну систему взаємозв'язків із буттям нації. Періодич-

ність і спорадичність такого вияву узалежнюється і обумовлюється контактами з іншими свідомостями, – найперше з національною. Релігійна свідомість універсалізує духовний потенціал нації, особливо в контексті її суспільно-політичного буття.

Доц. **П. Берко:** повідомлення *“Григорій Сковорода про духовне пробудження українського народу”*. Для Сковороди головним атрибутом духовності є свобода, що споріднює людське та божественне і виявляється в творенні не лише об’єктів культури, а й власного життя людини. Щоб втілити саме такий ідеал свободи, Григорій Сковорода обрав місію мандрівного вчителя. На думку мислителя, пізнати істинну людину, означає, пізнати бога в людині. “А ведь истинный человек и бог есть тожде”. Проблема відношення духовного до матеріального Сковорода осмислював у трьох аспектах – в онтологічному, гносеологічному та морально-етичному.

І. Возняк: повідомлення на тему *“Досвідне пізнання як єдність усвідомленого та неусвідомленого”*. На емпіричному рівні пізнання мислення усвідомлює залежність знання лише від видимої фізичної дійсності. Таке усвідомлення призводить до того, що в процесах емпіричного пізнання людина, несвідомо для самої себе, завжди здійснює ототожнення власного знання зі сприйняттям як відображенням буття. Фактично це ототожнення є накладанням загального, духовного на усе чуттєве, конкретне, завдяки чому поняття про речі постають несвідомо для людини як сама видима дійсність. Наприклад, витворені мисленням поняття необхідності, причини та наслідки усвідомлюються людиною як існуюча фізична реальність, що є репрезентованою у чуттєвому сприйнятті, відображенні. Отже, в безпосередньому ставленні людини до світу не усвідомлюється роль єдності сприйняття та мислення, позаяк у досвідному пізнанні раціональна діяльність мислення протікає для людини на неусвідомленому рівні.

Доц. **І. Бруханський:** повідомлення *“Проблема формування цінностей в перехідному суспільстві”*. Автор вважає необхідною умовою досягнення стану правової держави формування громадянського суспільства, основу якого становлять середні верстви. Зазначені можливі негативні впливи у демократичному

розвитку суспільства, зокрема стихійний розвиток авторитаризму.

Л. Проць: повідомлення *“Культурно-історичні топоси міста у позанауковому житті Львівсько-Варшавської школи”*. Зміст повідомлення складається з окреслення карти м. Львова із зазначеними місцями проживання, праці, а також відміток позаінституціональних осередків спілкування членів цієї наукової співдружності та списку адрес проживання у довоєнні часи з відповідними назвами сучасності.

М. Одарченко: повідомлення *“Проблема “індивід-спільнота” в німецькій філософії 20-х років ХХ ст.”*. Німецька філософія зазначеного періоду, досліджуючи співвідношення “індивід-спільнота”, шукає, з одного боку, шляхи визначення таких духовних якостей людини, які сприяли б збереженню традиційних європейських цінностей. З іншого, – мають місце інтерпретації цього співвідношення з позиції тоталітаризму, коли поняття спільноти максимально наближається до поняття держави. Індивід втискується в тенета “спільноти-держави” і має діяти в напрямку зміцнення “колективу”, “народу”, “нації”.

О. Демків: повідомлення *“Особливості пізнання у школах давньоіндійської філософії”*. Співвідношення раціональної і містично-інтуїтивної складової пізнання у школах давньоіндійської філософії залежить від міри заангажованості школи у релігійному житті індійського суспільства. Синтез методів цих рівнів пізнання залежить від особливостей кожної школи давньоіндійської філософії. Коли йдеться про максимальне наближення до абсолютної істини, більшість шкіл надають перевагу саме містично-інтуїтивному, а не раціонально-логічному пізнанню.

О. Котовська: у повідомленні *“Діалог як модус пізнання”* наголошується на необхідності визначення та обговорення науковою спільнотою сутності поставленої проблеми у межах відкритої дискусії. Такий підхід дає змогу суб’єкту пізнання формувати новаторські ідеї при збереженні меж заданої методології пізнання та забезпечує своєрідну апробацію результатів дослідження на рівні наукового співтовариства. Істинний діалог повинен містити елемент переосмислення, тобто ланцюгову реакцію, внаслідок якої виникає налагоджений консенсус. Зовнішня форма істинного діалогу

не відрізняється від діалогу як прихованого монологу. Відмінність полягає в установці, коли під час монологу суб'єкт висловлювання стверджує або заперечує певну думку, тоді як в істинному, творчому діалозі думка перебуває у постійному, незавершеному процесі.

Г. Лук'янчук: повідомлення “*Самопізнання як принцип виховання*”. Самопізнання є однією з найважливіших складових самовиховання; воно пов'язане з пізнанням свого призначення, пошуками свого справжнього “Я”. До сфери самопізнання відноситься самокритика, яка передбачає логічне мислення, що уможливує реалізувати спеціальні прийоми роботи над собою – самопереконавання (вміння відшукати аргументи і в такий спосіб переконати себе у правильності вчинку), самонавіювання (повторювання подумки певних суджень, які за попередніх розмірковувань були визнані правильними), самоаналіз (визначення причинно-наслідкових зв'язків власної поведінки). Отже, складові самопізнання свідчать про його складний характер та зв'язок із пізнавальними здібностями людини.

О. Цимбалюк: повідомлення “*Система “одяг-костюм-образ” як інформативний носій*”. Інформація про людину, час і середовище, в якому вона живе, міститься у кожній складовій вищезазначеної системи. Її якість зростає у відповідній послідовності, в понятійних функціонально визначених межах. “Образ” є категорією найвищого антропологічного виміру в історичних ремінісценціях.

О. Федина: повідомлення “*Естетичне сприйняття народного костюму*”. Доповідач підкреслює сприйняття світу через систему образів, досконалість яких розкривається у категоріях естетики та у зв'язку з природою. Автор вважає, що народний костюм – це образ ідеальної людини, іманентний до образу природи та Всесвіту.

На завершення зимової сесії XVII Читань їх учасники за традицією відвідали могилу К. Твардовського на Личаківському цвинтарі у Львові.

Від редакційної колегії

Вміщуючи у Вісник дану публікацію, редакційна колегія хоче привернути увагу до можливостей сучасного застосування методологічного апарата філософії. З іншого боку, публікація носить, очевидно, дискусійний характер, оскільки обґрунтовувати методологічні висновки варто було б на значно ширшому колі філософських досліджень. Далеко не з усіма твердженнями статті ми згодні, проте сам характер публікації засвідчує серйозність намірів її автора і може викликати обговорення запропонованої теми.

С.М. Порев

Міністерство освіти і науки України

АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНО СУМНІВНИХ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 1 ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО НАУКОВУ І НАУКОВО- ТЕХНІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ”

© Порев С.М., 2005

Розглянуто визначення наукових форм діяльності, наведені у Статті 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (у редакції зі змінами 2004 року). Проаналізовано відповідність запропонованих термінів та положень сучасним уявленням гносеології та методології науки. Показано, що визначення наукової, науково-технічної діяльності та деякі інші зроблені некоректно, а поняття фундаментальних і прикладних досліджень не мають точної демаркації, що не враховано при їх застосуванні як нормоутворюючих сутностей.

Вже давно відоме висловлювання стверджує, що коли ми рухаємось до мети не тим шляхом, то можемо не наближуватись до неї, а

віддалятись. Це, на жаль, цілком може стосуватися визначень та інших положень документів, які регулюють цілі сфери діяльності людини.